

ԲԱՐՁՐ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ^(*)

Տնտեսական անհասարակչությունները չբանալոր մէջ հկամուաներու բաշխումի խնդիրները արտասովոր որութիւն մը կը ստանան. «տնտեսական ներգաշնակութեանց» խզումը (1)՝ ընթացիկ տեսութիւններու ման-

(*) Պ. Գրիգոր Խերեան, իրաւաբանական, բաղաբանական, տնտեսական գիտութեանց Տոբ-բոր, եւ որ վերջերս Փարիզի իրաւաբանական Համալսարանի ֆինիս Ժիւրիին օժանդակ անդամ անուանուեցաւ, այս շահեկան յուշագիրը ներկայացուցած է Գիտական Ընկերութեանց 64րդ Համագումարի Տնտեսական եւ Ընկերական Գիտութեանց բաժնին եւ գայն բերանացի ընդլայնած է 1931 Ապրիլ 7ի նիստին: Բնագիրը լոյս պիտի տեսնէ քանի մը ամիսէն վերոյիշեալ Համագումարի աշխատութեանց նուիրուած հատորին մէջ որ Հանրային Կրթութեան Նախարարութեան խնամով կը տպագրուի: Հանդիմով կը հրատարակեմք Անահիտի մէջ այս արժեքաւոր ուսումնասիրութեան հայերէն քարգմանութիւնը:

(1) Ասիկա տիտղոսն է փրանսացի տնտեսագէտ Ֆ. Պասքիայի (1801—1850) նշանաւոր երկասիրութեան: Ազատական եւ լատտես Պասքիան կը հաւատէ արդարեւ թէ աշխարհին ընդհանուր օրէնքները ներգաշնակային (harmonique) են եւ թէ վազանցուկ խառնաշփոթութեանց մէջէն որ յառաջ կուգան մարդոց ու կառավարութեանց սխալներէն ու նաեւ կիրքերէն՝ ներգաշնակութիւնը սակայն կը ձգտի ինքնաշարժօրէն (automatiquement) վերահաստատուելու: Ահա՛ իր լատտեսութեամբ լեցուն եզրակացութիւններէն մին, «կը կարծեմ թէ չարը կը յանգի բարին եւ գայն կը մղէ երեւան գալու, մինչդեռ բարին չի կրնար չա-

րաւրելիա ու առարկայական վերաքննութիւնը կը պարտադրէ՝ իրաց իսկ բնական բերամբ: Ընաւ զարմանալի չէ ուրեմն որ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած ըլլան, այս վերջին տարիներս, աշխարհիս գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ, ազգային հկամուան մէջ բանուորական բաժնին արդար ու միանգամայն բանաւոր ճշգրտման մասին: Բայց թէ՛ բանուորական եւ թէ՛ գործատիրական հսկայ կադմակերպութեանց վերջերս ստացած զուգահեռական զարգացումը տարօրինակէս կը զժուրացնէ աշխատավարձերու փափուկ նիւթին հետ կապ ունեցող բաշխումներու լուծումը:

Յայտնի է որ աշխատավարձերու սակը բացատրող երեք (2) գասական տեսութիւններ

բին յանգիլ, որմէ կը հետեւի թէ բարին վերջի վերջոյ պիտի գերիշխէ» (10րդ տպագրութիւն, էջ 21):

(2) Աշխատավարձերու սակը բացատրող երեք մեծ տեսութիւնները հետեւեալներն են.

Ա.) Աշխատավարձերու ֆոնտի (Wage - Fund) տեսութիւնը, որուն երկար ատեն նըմարիտ ժողովրդականութիւն մը ընծայած էր Սքուաքք Միլի հմայքը, մանաւանդ անկոսափսօն երկիրներու մէջ: Ասիկա՝ իրօք՝ մատուցման եւ խնդրանքի օրէնքին կիրարկումն է աշխատավարձերուն: Մատուցումը, գործ փնտրող բանուորներն են. խնդրանքը՝ շահագործման տեղ փնտրող դրամագլուխներն են: Այդ երկու տարրերուն միջեւ յարաբերութիւնն է որպէս թէ որ աշխատավարձերու սակը կ'որոշէ: Այս տեսութիւնը բոլորովին լուծած է այսօր. անոր կը մեղադրեն՝ ի միջի այլոց՝ թէ խնդրանքը նշդելու համար, ան միմիայն շահագործման տեղ փնտրող դրամագլուխները ի

յաջորդաբար զրաւած էին տնտեսագէտներու նախատրութիւնը: Ատոնցմէ ամէն մէկը, կուրելի է ըսել, կը համապատասխանէր պատմութեան որոշ մէկ շրջանին տնտեսական ճշմարտութեան: Այդ տեսութիւններէն ոչ մէկը սակայն յաջողած է քննադատութեան քանդողական աշխատանքին դիմանալ: Ի. դարու ըսկիզբէն ի վեր մանաւանդ, հեղինակներուն մեծ մասը վնասաբար հրաժարած են աշխատավարձերու միակ ու գերագոյն օրէնքի մը պատրիշ որոնումէն: Նախընտրած են բաւականանալ ընտրողական (ուրիշներ կ'ըսեն «դրական»)

նկատի ունի, մինչդեռ աշխատութեան ուժի խնդրանքը աւելի կայսում ունի գործատէրերու յոյսերէն քան իրենց արկղին կամ պանֆայի մէջ իրենց ունեցած գումարներէն:

Բ.) Արդիւք օրէնքին տեսութիւնը, տեսութիւն որ շատ հին է, բայց որ ընկերվարական նշանաւոր գործիչ Լասալին կը պարտի իր տոտաւարիկ անուանակոչութիւնը: Այդ տեսութեան համեմատ, աշխատանքը կը նկատուի ապրանք մը որ շուկային վրայ կը գնուի կամ կը վաճառուի: Անոր գինը այդպէսով կայսում կ'ունենայ իր արտադրութեան ծախֆերու գումարէն եւ աշխատավարձը վերջ ի վերջոյ կը վերածուի այն նուազագոյնին որ բանուոր ազգաբնակչութեան հարկաւոր է սնանելու եւ հագուելու համար: Այս թէգն ալ շատ վարկաբեկ եղած է այսօր. ան բնաւ չի բացատրեր աշխատավարձերու մեծ անհասարարութիւնները մէկ երկրէ մը ինչ երկրի, ու նոյն իսկ որոշ երկրի մը մէջ տնտեսական գործունէութեան մէկ ճիւղէն ուրիշ ճիւղ մը: Ատկից գատ, բանուորական կեանքի մակարդակին անհերքելի բարելաւումը որ քիչ մը ամէն տեղ իրականացած է ժող. եւ Ի. դարերուն, պիտի բաւէր բացատրելու թէ այդ ենթադրեալ օրէնքը ոչինչ ունի արդիւրային:

Գ.) Աշխատանքի արտադրողականութեան տեսութիւնը, որուն համեմատ բանուորին վարձատրումը կայսում ունի իր աշխատանքին արդիւնաւորութենէն: Այս նրբամիտ տեսութիւնը, զոր բացատրելու համար անհրաժեշտ պիտի ըլլար մեծ ընդլայնումներու մէջ մտնել, մինչեւ ցարդ կը շարունակէ բաւական թուով տնտեսագէտներու համարումը վայելել, հակառակ շատ ուժեղ առարկութիւններուն զոր այլք ըրած են անոր դէմ:

Բացատրութեամբ մը, որ կը ձգտի ճշդել ճշմարտութեան այն բաժինը որ ներփակած կայ հին տեսութիւններու մէջ որոնց գլխաւոր թեթեւութիւնն էր իրենց ծայրայեղ տարամբժութիւնը:

Ամէն ոք դիտէ սակայն թէ այս վերջին տարիներու ընթացքին, Միացեալ Նահանգաց արդիւնաբերական աշխարհին ղեկավարները յաւակնեցան աշխատավարձի խնդրոյն մէջ բուլորովին նոր քաղաքականութիւն մը սկզբնաւորել, որ ընդհանրապէս կ'անուանուի «բարձր աշխատավարձերու քաղաքականութիւնը», բայց զոր աւելի ճիշդ պիտի ըլլար իրական աշխատավարձերու մեքոտիկ բարձրացման քաղաքականութիւն որակել: Պիտի տեսնենք որ այս նոր յղացումը խնամութիւն ունի՝ իրօք նոյն կարգին հետ մտահոգութեանց որոնց ծրնունդ է «ղեկավարուած (3) դրամի» (monnaie dirigée) հոչակաւոր վարդապետութիւնը, որ աւելի փառատենչ տեսութիւններ բովանդակ տնտեսութեան ղեկավարմանը կը ձգտին:

Բարձր աշխատավարձերու մեքոտը, թէեւ 1923էն իսկ մէջտեղ նետուած՝ քանի մը նախադարապետներու կողմէ որ համբաւաւոր դարձան, շատ դանդաղ կերպով է որ իրապէս սիւտեմի առաջնորդին բարձրացաւ, պատահապաշտ եղանակով մը եւ՝ կարելի է գրեթէ աւելցնել՝ դատին ծառայելու համար:

Այդպէս է մանաւանդ կարծիքը Պ. Սիմեանի որ կ'ըսէ թէ այդ քաղաքականութիւնը ճշմարիտ հարկի մը հետեւանքը եղած է իրապէս: 1921ի տապանապէն յետոյ եւ հակառակ

(3) «Ղեկավարուած դրամ»ի վարդապետութեան բացատրութիւն մը՝ նոյն իսկ իր էական գծերուն մէջ՝ պիտի կարօտէր քանի մը էջ գրաւող ընդլայնմանց, սկսելով դրամի քանակական տեսութեան պարզաբանումէն. ըսեմք միայն թէ ղեկավարուած դրամի կողմնակիցները կ'առաջադրեն, պանֆոթ հանելու իրաւունք ունեցող մեծ պանֆաներու կողմէ մեքոտիկ կերպով հետապնդուած վարկի քաղաքականութեան մը միջոցով, հասնիլ գիններու ընդհանուր մակարդակին որոշ կայսումութեան մը: Կը յուսան արդէն այդպէսով յաջողիլ գերարտադրութեան տազնապնելու գոյացումն արգիլելու կամ գէթ անոնց սաստկութիւնը մեղմացնելու:

գիններու մակարդակին յաջորդական կարեւոր անկման, ամերիկացի գործատէրերը նախընտրած են աշխատավարձերու սակերուն չզգչել՝ ընկերական ծանր խռովութեանց պատահականութենէ մը խուսափելու համար:

Փրոֆ. Փերլման նոյնպէս այս կարծիքէն է, որովհետեւ կ'ընդունի թէ բարձր աշխատավարձերը «հետեւանքն եղած են առարկայական պայմաններու եւ ոչ թէ գիտմամբ ընդգրկուած քաղաքականութեան մը»: Ասիկա կը նշանակէ թէ գործած են փորձականորէն (empirique-ment), եւ թէ ետքէն է որ ճգնած են բարձր աշխատավարձերու կերպով մը հարկադրուած կիրարկումին տալ ձեւը սխառմական վարդապետութեան մը, որ ջերմեանդ հաւատացեալներէն ոմանց մէջ ճշմարիտ խորհրդակրօնութեան մը (mystique) երեւոյթը կ'առնէ:

Չենք ուզեր աւելի երկար խօսիլ բարձր աշխատավարձերու ծագումին վրայ, ոչ ալ ծանրանալ ինչ ինչ յուսահարութեանց վրայ զոր ան բերաւ վերջերս իր հետեւորդներուն՝ Միացեալ Նահանգաց մէջ, յորմհետէ հոն կը տիրէ տնտեսական խորին տալանազ մը. կը նախընտրենք, մէկզի դնելով այժմէականութեան նկատողութիւնները որ արդէն վիճելի են, բաւականա՞նալ նոր վարդապետութեան էական սկզբունքներուն առարկայական քննութեամբ:

* * *

Կարելի է ըսել թէ բարձր աշխատավարձերու տեսութիւնը վերջ ի վերջոյ ազգային եկամուտին բաշխման եղանակին փոփոխութիւնը կը հետապնդէ, բանւորական դանդաղածը նըպատաւորելու յայտնի նպատակով, բանւորը դարձնելով արդար սպառողը, գերազանց յաճախորդը: Նոր քաղաքականութեան պաշտպանները չեն վախնար, արդարեւ, հնաւանդ տնտեսական դադափարներուն ճիշդ հակառակն ընելու: Կը հաւատան թէ համաշխարհային տնտեսութեան ներկայ շրջանին մէջ դուր պիտի ըլլար արտադրութիւնը ճիշդ ու ճիշդ պատշաճեցնել իրական սպառման մակարդակին, ներդաշնակ հաւասարակշռութեան մը պահպանման ցնորական նպատակով:

Իրենք կը քարոզեն տրամադծօրէն ներհակ մեթոս մը, զոր կը համարին միանգամայն աւելի բանւոր եւ նոր-գրամատիրական տնտեսութեան կաղմածքին աւելի լաւ յարմարող: Այդ մեթոսը կընայ ամփոփուիլ սապէս.

Գործատէրերը, չէ յայտարարեն անոնք, պէտք է որ ամէն բանէ առաջ մտահոգուին արտադրութեան լաւագոյն պայմաններուն ճշգրտմամբ, որպէս զի ստանան, գիտական կաղմակերպութեան մը միջոցաւ, ամենէն շահաւոր միաւորական գիները (prix unitaire): Ասիկա համարժէք է արտադրութեան խեղձ ծաւալը կերպով մը յառաջադունէ որոշելու:

Գալով այս ձեւով արտադրուած առարկաներուն վաճառման, կը մտածեն թէ ան դիւրաւ պիտի ձեռք ձգուի ճիշդ բարձր աշխատավարձերու մեթոսի քաղաքականութեան մը հետեւանքով, որուն կ'օգնէ նաեւ ծանուցումի ճարտար եղանակ մը սպառողներուն ապագիկ սպրանք տալու (instalment selling) ընդարձակ սխառմի մը միացած:

Այս պայմաններուն մէջ, բարձր աշխատավարձերու քաղաքականութիւնը մեղի կը թուի թէ կարելի է վերածել հետեւեալ երկու գլխաւոր սկզբունքներուն.

1. Մէկ կողմէն, այն հաւատքը՝ թէ բարձր աշխատավարձերը ճշմարիտ մտաւի հարուած մը կուտան բանւորական արտադրողականութեան եւ ատով ազգային շահարածին կը ոտուարացնեն: Խնդիրը հոս արտադրութեան «փլան»ին վրայ նկատողութեան առնուած բարձր աշխատավարձերու քաղաքականութեան մասին է:

2. Միւս կողմէ, այն հաւատումը՝ թէ բարձր աշխատավարձերը բանւորական դասակարգին դնելու կարողութեան ամսանը կը նպաստեն, քանի որ այդ ամսամը կարելի պիտի դարձնէ սպառումը յաւելուածական արտադրութեան որ ձեռք կը ձգուի ինչպէս որ վերեւ ցոյց տուինք: Հոս սիրտն իսկ կը մտնենք արտադրութիւնը սպառումի մակարդակին պատշաճեցնելու ահաւոր խնդրոյն:

Մեղի կը մնայ ձեռնարկել յաջորդաբար այս երկու սկզբունքներէն իւրաքանչիւրին հակիրճ պարզաբանումն ու քննադատութիւնն ընելու:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ. — ԲԱՐՁՐ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԵՐԸ
ՆԿԱՏՈՒԱԾ ԻՐՐ ԱՐՏԱԳՐՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՃՄԱՆ ԱԶԴԱԿ

Բարձր աշխատավարձերու քաղաքականութիւնը — ասիկա դիւրաւ կը հասկցուի — գործատէրերէն ըլլած մարդասիրական արտայայտութիւն մը չէ ընտ: Անոր նախաձեռնարկնե-

ընդհանուր զանազան արդէն հաւատելի թէ իրենց դիտաւորութիւնն էր տարածեթօրէն տնտեսական հոգի վրայ մնալ եւ թէ իրենց բարձր իրապէս կը սահմանափակուէր *do ut des* (կուտամ որ տաս) սկզբունքին լաւագոյն կիրարկումի մը մէջ: Բարձր աշխատավարձերը անոնց կ'երեւային արդարեւ իբր ամենէն արդիւնատու մեթոտը արտադրութիւնը աւելի քիչ ծախքով ձեռք բերելու, հակառակ բարձր աշխատավարձերու վնասման: Այս հաւատումին իբր ապացոյց, անոնք մէջ կը բերեն երկու տեսակ փաստեր, զոր յաջորդաբար պիտի քննենք:

Ա. Բարձր աշխատավարձերու ազդեցութիւնը բանաւորներու արտադրողականութեան վրայ:— Կը հաստատեն թէ բարձր աշխատավարձերը իբր բնական հետեւանք կ'ունենան բանւորներու արտադրողականութեան բարձրացումը: Աշխատանքի կազմակերպութեան բոլոր սխառմաները զոր թէյլըր եւ իր յաջորդներն ստեղծած են, հիմնուած են արդէն այդ հաւատքին վրայ թէ արտադրողականութիւնը գրեթէ անհուն աճում մը կը ստանայ իբր կերպով մը անխուսափելի հետեւանք աշխատավարձերու մեթոտիկ բարձրացման:

Մէկ կողմէ, կ'ըսեն, բարձր աշխատավարձերը կը նպաստեն բանւորին Ֆիզիքական ուժերը բարւոքելու՝ անոր թոյլ տալով՝ գլխաւորապէս առատ ու աշխատանքի սնունդի շնորհիւ՝ իր վստահած կորովը լայնօրէն վերտանալու:

Բայց կը շեշտեն մանաւանդ բարձր աշխատավարձերու հոգեբանական ազդեցութիւնը իբր բանւորական նիւթի մէջ: Այսպէս Ford motor co-ի նախագահը կը յայտնէր վերջերս թէ բարձր աշխատավարձերու իր քաղաքականութիւնը ամբողջապէս հիմնուած էր արդիւնատուութեան (efficiency) սկզբունքին վրայ: Եւ ատոր կուտար հետաքրքրաշարժ ապացուցում մը: Միջին բանւորը, կը հաւատաւոր ան, իր բնականոն կարողութեան 50 տոկոս չափով միայն կ'արտադրէ: Ուրեմն, եթէ մարդ կ'ուզէ բանւորին ամբողջական կարողութեան չափովն արդիւնք ստանալու մօտենալ, պէտք է աւելի բարձր վարձատրութեամբ մը աշխատաւորը աատր մղել, եւ ահա ինչու նոր քաղաքականութիւնը իր աչքին տնտեսապէս չահաւատ կը մնայ:

Վերջապէս, այս տեսական փաստերուն ուժ տալու համար, վկայութեան կը կոչեն վի-

ճակագրութեան տուեալները: Ատոնք ցոյց կուտան թէ Ամերիկայի բանւորներու իրական աշխատավարձերը հաւատարմօրէն հետեւած են ազգային արտադրութեան ընդհանուր շարժումին, իրաւ է թէ սոսանց անձուկ զուգահեռականութեան: Կ'աւելցնեն արդէն թէ ամերիկեան աշխատավարձերը ճշմարտապէս բարձր են, վասն զի մէկ կողմէ՝ 1929ին միջին հաշուով 53 տոկոս բարձր էին պատերազմէն առաջուան իրական աշխատավարձերէն եւ միւս կողմէ՝ այդ թուականին 2—3 անգամ բարձր էին եւրոպական բանւորներու իրական աշխատավարձերէն(4): Կը կարծենք թէ կարելոր է քանի մը վերադառնալ ընել՝ իրական աշխատավարձերու ժամանակին եւ միջոցին մէջ այս բաղդատութեանց մասին: Արդարեւ, ամերիկեան աշխատավարձերը մեծապէս փոփոխական են՝ արդիւնաբերութեան տեսակին համեմատ ու նաեւ երկրին այս կամ այն շրջանին համեմատ: Ատկից դատ, պէտք է հաշուի դնել այն իրողութիւնը թէ եւրոպական բանւորներէն շատերը կ'օգտուին այնպիսի հիմնարկութիւններէ զոր չունին ամերիկեան բանւորները, ինչպէս ընկերական ապահովագրութիւնները (assurances sociales), բնտանական յատկացումներ (allocations familiales), զործազուրկներու նպաստներ, եւն., որոնք իրապէս աշխատավարձին լրացուցիչներ կը կազմեն:

Բայց պէտք է մանաւանդ շտաբուիլ այն հաւատքէն որուն համեմատ բանւորական արտադրողականութեան աճումը իբր թէ աշխատավարձի բարձրացման մը անխուսափելի հետեւանք կը համարուի:

ա. Դիտել տանք նախ թէ բարձր աշխատավարձերու մղիչ ազդեցութիւնը չի կրնար յաւիտենական ըլլալ: Բանւորներու սովորումը (accoutumance) վերջ ի վերջոյ պէտք է յանդի բարձր աշխատավարձերու զօրացուցիչ

(4) «Իրական աշխատավարձ» կը կոչեն, հակադրութեամբ «անուանական աշխատավարձ»ին, գնման կարողութիւնը զոր աշխատաւորին կ'ընծայէ իր աշխատավարձին գումարը՝ դրամի ձեւով: Իրական աշխատավարձը որոշելու համար, պէտք է ուրեմն բաղդատութիւն մ'ընել աշխատավարձերու դրամական արտաշայտութեան եւ յանուրապէս գիններու ընդհանուր մակարդակին միջեւ:

աղղեցութեան մեղմացման եւ նոյն իսկ ջրնջման: Եթէ մարդ ուզէ տնեղձ պահել այդ մղիչ ներգործութիւնը, չի բաւեր բարձր աշխատավարձեր վճարել, պէտք է շարունակել վճարուած աշխատավարձի սակին աստիճանական բարձրացումը: Բայց այն ատեն պիտի յանդէինք նոր տեսութեան մը, այն է «աշխատավարձերու անընդհատական վերելքի» տեսութեան, ցնորական տեսութիւն զոր ոչ ոք կը համարձակի քարոզել:

Բ. Միւս կողմէ, պէտք է յիշել թէ ինչ ինչ եւրոպացի տնտեսագէտներ՝ աշխատավարձերու բարձրացման տնտեսական հետեւանքներու մասին տրամադծօրէն ներհակ տեսութիւն մը կը դաւանին: Այդ բարձրացումը, արտադրողականութեան աճման ազահով աղղակ մ'ըլլալէ հետո, ընդհակառակն իրենց կը թուի յաճախողէս պատճառ մը բանութեան ճիւղին ճշմարիտ թուլացման մը, որ արտադրուած քանակութեանց նշանակելի նուազումով մը կ'արտայայտուի:

Գաղափարներու այս կարգին մէջ, յիշենք Պ. Սիմիանի աշխատութիւնները, որոնք որոշապէս կը հաստատեն թէ հիւսիսային Ֆրանսայի ածխահանքերուն մէջ, աշխատավարձի աճէն մէկ բարձրացումէն յետոյ արտադրութեան քանակը կը նուազի, մինչդեռ ցած աշխատավարձի շրջանները շատ յաճախ արտահանուած քանակութեանց աճման կը զուգադիպին:

Բ. Բարձր աշխատավարձերու աղղեցութիւնը արտադրութեան գիտական կազմակերպութեան վրայ. — Նոր տեսութեան մոլեռանդները աւելի յօժարակամ կը ծանրանան այս երկրորդ փաստին վրայ: Բարձր աշխատավարձերը իրենց աչքին՝ հզօր աղղակ մը կը կաղմեն դործատէրերը մղելու համար իրենց արտադրութեան մեթոտները անդադար բարելաւելու եւ ասով թեփնիքական յառաջդիմութեանց ուժեղ զրգապատճառ կը դառնան:

Այս մտքով է որ ինչ ինչ տեսաբաններ կրցած են ըսել թէ բարձր աշխատավարձերը ֆշլաքիտ յայտարարներ էին արդիւնաւորութեան (*indices d'efficience*):

Մասնանիչ կ'ընեն թէ բարձր աշխատավարձերու խթանին տակ, արդիւնաբերողները հարկադրուած կ'ըլլան աճէն գնով թեփնիքական բարելաւումներ կատարելու, այնպէս որ աճէն մէկ արտադրուած միաւորի վրայ

աշխատաւորութեան ծախքը կարելի եղածին չափ պակսեցնեն, հակառակ բոտ երեւոյթին խափանիչ (*prohibitif*) աշխատավարձերու: Այս կէտին վրայ եւս, վիճակագրութիւնները վկայութեան կոչել չեն մոռնար: Յոյց կուտան օրինակի համար, թէ արտադրութեան միւսնոյն ծաւալի համար, 1925ին 71 բանւոր կ'օգտագործէին, փոխանակ 100ի՝ 1914ին, հակառակ աշխատանքի տեւողութեան զգալի վերածման որ տնկից ի վեր կատարուած է: Դիտել կուտան նոյնպէս թէ «բարձր աշխատավարձ — բարձր արտադրողականութիւն» զուգադիպութիւնը (*synchronisme*) հաստատուած է Միացեալ Նահանգաց շատ մը շրջաններուն մէջ, մասնաւորապէս Նիւ Եորքի շրջանին մէջ:

Այս բոլորը կը նշանակէ թէ բարձր աշխատավարձերու մեթոտին յարողներուն համար, ան հարկաւորապէս կ'առաջնորդէ կերակմանը մեթոտներու ամբողջութեան մը զոր սովոր են «բանավարականացում» (*rationalisation*) անունին մէջ ամփոփել, բանավարականացում(5) մը որ իր կարգին կը զիւրացնէ աշխատավարձերու բարձր մակարդակի մը պահպանումը:

Պէտք է ընդունիլ որ այս փաստարկութիւնը կը դանդ (կամ աւելի ճիշտ՝ կը գանէր մօտ տարի մը առաջ) լայն յենակէտներ ամերիկեան տնտեսական կեանքին մէջ: Բայց կարելոր է կարգ մը վերադասումներ բերել այն հաւաստումին որ աւելի բանավարական մեթոտներու բարեկարգման շնորհիւ արտադրողականութեան տնտեսութեան բարձր աշխատավարձերու վրձարման ստիպողական հետեւութիւնը կը համարի:

Ա. Մէկ կողմէ արտադրութեան բոլոր ճիւղերը հեռու են հաւասար աստիճանով ար-

(5) «Բանավարականացում» բառը հետգիտէ կը գործածուի ցոյց տալու համար ամբողջութիւն մը մեքոտներու որ աշխատանքի գիտական կազմակերպութեան մը կը ձգտին: Յիշատակեմք, գաղափարաց այդ կարգին մէջ, Թէյլորի սիստեմը, Ֆօրտիփմը եւ «սքանտարտիգաիսմ»ը, քեֆնիփական փլանին վրայ: Պէտք է՝ ասկից գտն՝ ի նկատի ունենալ, տրնտեսական փլանին վրայ, այն բազմազան ձեւերը գոր կը ստանան թրքսթներն ու բարթէլները:

դիւնքի քանակին յարաճուն բարձրացում իրականացնել կարենալ: Այդպէս է մանաւանդ պարագան երկրագործութեան, զոր գլխաւորապէս կը ղեկավարէ կենսաբանական ուժերու քմահաճ ըրիթը: Այդպէս են նաեւ լայն չափով մը, հանքային շահագործումները եւ աւելի ընդհանուր կերպով՝ բոլոր այն տնտեսական ճիւղերը որ բաւական կանուխ կը կրեն ոչ-համեմատական արդիւնքներու (6) հսկակաւոր օրէնքին (loi des rendements non proportionnels) ազդեցութիւնը:

Բ. Այս բոլորս մարդերէն դուրս, յաճախ կը նկատուի բուն ճարտարարուեստին մէջ, բարձր աշխատավարձերու եւ բարձր արտադրողականութեան զուգադիպութեան բացակայութիւնը: Այսպէս է որ եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ (7) կրցած են ընտելանալ

(6) Ոչ - համեմատական արտադրութեան օրէնքը, զոր կ'անուանեն նաեւ յարաճուն արտադրագիներու օրէնք, գլխաւորապէս երկրագործութեան եւ համագործական մարտաբարուեստներու մէջ երեւան կուգայ: Այսպէս է որ, երկրագործական մարգերուն կիրարկելու մը, ան կը նշանակէ թէ որքան մարդ նուազ հարուստ կամ անյարմար տեղ գտնուող հողերու վրայ աշխատի, արտադրութեան հեռացեալ աւելի փոքր յաւելումներ կը համապատասխանեն դրամագլխի նորանոր վստումներուն, — պարարադր (engrais), գործաւորազէք, մեքենաներ, եւն. — կը հասնի նոյն իսկ վայրկեան մը ուր հողագործը այլ եւս ու եւ է շահ չի տեսներ իր շահագործումն ընդարձակելու, որովհետեւ արտադրութեան ծախքերու գումարը աւելի շատ կ'անի քան թերի յաւելածական արտադրութեան արժէքը:

(7) Այդպէս է մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Պելնիքայի պարագան: Նոյնն է նաեւ Ֆրանսայի համար, որուն մարտարարուեստականացումը անհուն յոռադիմութիւններ իրականացուցած է պատերազմի ընթացքին ինչպէս եւ պատերազմէն յետոյ: Բայց այս փաստարկութիւնը աւելի վնասական կը դառնայ երբ նկատի ունենանք Հնդկաստանն ու Զինաստանը: Ինչ տեսնէ ի վեր հոն տեղծուած են մեծ գործարաններ արդիական կազմաձեւով: Եւ սակայն բնիկ գործաւորներու աշխատավարձերը շատ խեղճուկ կ'երեւան երբ գտնուի կը բողբոսեմք միեւնոյն մասնագիտութեան ամերիկացի կամ

մեծ ճարտարարուեստներ որ արտադրողականութեան շատ բարձր աստիճանի մը հասած են, առանց բարձր աշխատավարձի քաղաքականութեան մը գիմելու:

Այս վերջին գիտողութիւնը մեզի էական կը թուի: Արդարեւ, եթէ Միացեալ Նահանգաց մէջ բարձր աշխատավարձերը ցարդ շատ յաճախ զուգադիպած են բարձր արդիւնքներու ստացման, է'ն առաջ անոր համար է որ այդ երկիրը երկարատեւ օգտուած է ներքին ահազին շուկայէ մը, կազմելով միակտուր ընդարձակած աւել տնտեսական հողամաս մը զոր նաեւ կը մեկուսացնէր մաքսային պատուարներու ամենէն հզօրը: Բայց յանդուգն բան մը չէր նախատեսել թէ ապրանքներու սպառման ինդէքսը արագորէնակ սրուելուն մը պիտի ստանար այն օրէն սկսեալ ուր ներքին շուկան յաղեցման յառաջացեալ աստիճանի մը հասած պիտի ըլլար: Արդարեւ, երբ հարցը արտառահմանի մէջ յաղթանակելու վրայ է չի բաւեր շատ արտադրել ոչ ալ նոյնիսկ աժան, պէտք է նաեւ որ արտադրութեան ծախքը զգալի կերպով վար ըլլայ օտար երկիրներու մրցակից մարտարարութեան արտադրագիներէն, որովհետեւ բողբոստական արտադրողներու ազդեցութիւնն է միայն վնասական՝ միջազգային մրցակցութեանց մարդին մէջ:

Գ. Պէտք է աւելցնել թէ նոյնիսկ այժմ տիրող տնտեսական տագնապէն առաջ, ամերիկեան բարձր արտադրողականութիւնը իրր փրկանք (ranchon) ունէր գործաւորներու մնալիք շահուն ճշմարիտ շուկայում մը: Տնտեսագէտներ անկեղծօրէն կը յայտարարեն թէ ինչ որ շահուած էր արտադրութեան մարդին մէջ, շատ յաճախ ծանուցման եւ վնասման ծախքերու ահազնութեան հետեւանքով՝ կը լափուէր եւ աւելին իսկ: Միայն ծանուցումը՝ տարուան մէջ մէկ ու կէս տարիի հսկայ գումարը կը կլանէր:

Այս պատրիշ արդիւնքը որոշապէս նշմարուած էր Ամերիկայի մէկէ աւելի արդիւնաբերողներու կողմէ, որ 1925-1928 տենդոստարիները «առանց շահու բարգաւաճութեան չըջան» (profitless prosperity կ'որակէին հեղեանականօրէն:

Դ. Պէտք է չմոռնալ թէ բարձր արտադրո-

անգլիացի բանուորներու աշխատավարձերուն հետ:

զականությունը զոր կը յամառէին վերագրել բարձր աշխատավարձերու կիրարկման, իրապէս՝ եղբարական հետեւանքի մը սերմն իր մէջ ունի:

Կ'ակնարկենք այն երեւոյթին զոր հետզհետէ «թեքնիքարանական գործադրկութիւն» (chômage technologique) բացատրութեամբ մատնանիչ կ'ընեն: Ճշմարիտ է որ ծայրայեղ արտադրողականութիւնը կը նպաստէ գործադուրկներու բանակ մը ստեղծելու եւ վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, երկիրներու մեծ մասին համար, բարձր աշխատավարձերու եւ գործադրկութեան միջեւ յարակցութեան մեծ աստիճան մը (95 տոկոս) Անգլիոյ համար): Ինչ որ կը նշանակէ որ եթէ բարձր աշխատավարձերու միջիչ ուժը երբեմն բնոյթն ունի արտադրողականութեան մարակի հարուած մը տալ, պէտք է մտնալ թէ շատ ուժեղ հարուածով մը մարդ իր ձին մեղցնելու վտանգին ալ կրնայ ենթարկուիլ:

Ե. Աւելցնենք՝ անկողմնակալ ըլլալու համար՝ թէ ամերիկեան տնտեսագէտները միաձայն չեն բարձր աշխատավարձերուն վերագրելու համար ազգային արտադրողականութեան ապահով աճումը: Այսպէս, Պ. Ուէլլի Միչէլ կը պնդէ թէ բարձր աշխատավարձերու սիստեմական պահպանումը ամերիկեան բանւորներուն (որոնք իրական մենաշնորհի մը տէր դարձած են՝ օտարներու ներգաղթը սահմանափակող քաղաքականութեան մը հետեւանքով, զոր աւելի կը ծանրացնէր ամերիկեան ծնունդներու նուազումը) նպաստած էր աւելի ազգային արտադրութեան պակսելուն: Ան կը մտածէ թէ անոնց հայթայթած բարձրաբանակ արտադրութիւնները չեն կրնար հակահիշել այն բացը զոր վերջի վերջոյ առթած է Միացեալ Նահանգաց բանւորներու արուեստական լծացումը:

Մէկ խօսքով պէտք է ամենամեծ վերապահումով ընդունիլ բարձր աշխատավարձերու եւ բարձր արտադրողականութեան միջեւ գրեթէ ինքնաշարժական (automatique) զուգահեռականութեան մը հաւատքը: Աշխատավարձերու բարձրացումը միայն չի կրնար բարձրաբանակ արտադրութեան ծնունդ տալ, եւ կարելի է գրեթէ աւելցնել թէ բարձր աշխատավարձերը, աճող արտադրողականութեան մը էական պատճառն ըլլալէ հետեւ, աւելի անոր հետեւանքն են:

ԵՐԿՐՈՐԻ ՄԱՍ. — ԲԱՐՁՐ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐ- ՁԵՐԸ ԵՒ ՇՈՒԿԱՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ (Problème des débouchés)

Բարձր աշխատավարձերու քաղաքականութեան այս երեւոյթը արդարեւ ամենէն կարեւորն է եւ նոյն ատեն միակ ճշմարտապէս նորը, եւ արդէն այս կէտին վրայ է որ յառաջ եկած են ամենէն բուռն բանավէճերը, մասնաւորապէս՝ Լոկերական Յառաջդիմութեան նշխիրուած Ֆրանսական եւ Միջազգային Լոկերականութեանց ծոցին մէջ:

Նոր վարդապետութեան հետեւորդները իբր սկզբունք կ'ընդունին թէ բարձր աշխատավարձերը (անշուշտ խնդիրը իրական աշխատավարձերու վրայ է) կը նպաստեն բանւորական դատակարգին ծախսելու կարողութեան բազմապատկումին, եւ ի նկատի ունին թէ այդ ընկերական դատակարգը բազմաթիւ է եւ իր վաստակին գրեթէ ամբողջութիւնը անմիջական սպառումներու կը յատկացնէ: Կաւելցնեն թէ բանւորական զննումները երկու կերպով կը բարձրանան, նախ քանակով՝ ինչ որ յայտնի է, բայց նաեւ որակով, որովհետեւ բարձր աշխատավարձերը զանգուածին հանդատաւէտ կեանքի (confort) սահմանը կ'ընդարձակեն անդադար եւ ճշմարիտ ռամկավարացում մը յառաջ կը բերեն այն նիւթերուն որ զեռ երէկ պերճանքի մարդին կը պատկանէին: Այս բոլորը կ'ենթադրէ հանգստեան ժամերու յաւելումն ու ճշմարիտ քաղաքականութեան մը ընդգրկումը (8), որով ծախսելու առիթները եւ փորձութիւնները կը բազմանան:

Նոր մեթոտը, ուրեմն, վերջի վերջոյ՝ բանւորը կը նկատէ ոչ միայն իբր արտադրող մը, այլ եւ՝ ու գլխաւորապէս՝ իբր սպառող մը: Այս կէտը ուժեղօրէն ի վեր հանուած է ախտոսին մէջ իսկ Պ. Զարրիսըն Ֆելիսի մէկ գործին որուն անունն է «Լուսազոյն յաճա-

(8) Արդիւնաւոր ըլլալու համար, հանգստեան ժամերու յաւելումն ամէն քաղաքականութիւն պէտք էր արդէն իր հետ բերէր նաեւ ճշմարիտ վերադասարարութիւն մը (rééducation) բանւորական զանգուածներուն, որոնց մանաւանդ պէտք էր պիտի ըլլար նաշակները նրբացնել: Աշխատութեան ժամերը գրչի հարածով մը վերածել շատամալով, մարդ ուրիշ արդիւն՝ չ'ունենար բայց եթէ գինեպաններուն միայն քակը պարարտացնել:

խորդը», որակական զոր կ'ընծայէ բանւորին. հոս է որ պէտք է փնտռել ինքնատուութիւնը ամերիկեան նոր յղացման զոր կարելի է «աշխատավարձ – շուկայ տեսութիւն» (Théorie du salaire – débouché) անուանել, հակադրութեամբ աշխատավարձ – օրապահիկի (salaire – ration) աւանդական յղացման: Եւ ահա թէ ինչ են այս տեսութիւնները հաստատելու համար կիրարկուած փաստարկութեան գլխաւոր գծերը:

Արտադրութեան մը շուկաները բաղմապատկելու համար, կարելի է նկատի ունենալ տրամադծօրէն ներհակ երկու մեթոտներ, մէկ կողմէ՝ դասական մեթոտը զներու նուազեցման որ խնդրանքներու սահմանը կարող է ընդլայնել. միւս կողմէ՝ բարձր աշխատավարձերու եղանակը, որ բանւորական դասակարգին ծախսելու կարողութեան յաւելման կը ձգտի: Իրաւ է թէ կարելի է զուգախառնել այդ երկու մեթոտները՝ անոնց ներդրածութիւնը զօրացնելու համար, սակայն Ամերիկացիք՝ այս վերջին տարիներու ընթացքին՝ որոշապէս իրենց նախընտրութիւնը բարձր աշխատավարձերու մեթոտին է որ տուին:

Այդ նախընտրութիւնը կը բացատրուի մասամբ գիներու կայունութեան (stabilité des prix) հռչակաւոր տեսութիւնով զոր կը քարոզեն Պահեստի Դաշնակցային(9) Պահաւորները (Banques Fédérales de Réserve): Բայց բարձր աշխատավարձերու կոտակիցները ուրիշ փաստ մը մանաւանդ մէջ կը բերեն որ ըստ իրենց ինքնին պիտի բաւէր այդ մե-

թոտին գերազանցութիւնը հաստատելու: Բանւորները, կը հաւատեն, բնականօրէն մրդուած են իրենց աշխատավարձին ամբողջութիւնը անձնական պիտոյքներու գնումին յատկացնելու, իրենց կեանքի պահանջներէն շատերուն դեռ այնքան անկատար կերպով զոհացած ըլլալուն պատճառաւ: Ինչ որ իրր աշխատավարձ կը ստանան անմիջապէս կը ծախսուի եւ արտադրութեան շրջանը այսպէսով կրնայ անդադրում շարունակուիլ:

Նոյն ձեւով չեն վարուիր, կ'աւելցնեն, գործատէրերը (ինչպէս եւ տղատական ապարէզներու նուիրուած մարդիկը), որովհետեւ ասոնք ձգտումն ունին իրենց եկամուտներուն մերթ շափաղանց մեծ մէկ բաժինը խնայողութեան յատկացնելու: Ատկից յառաջ կուգայ գործատէրերու ճշմարիտ ենթա-սպառում մը (sous-consommation), իրր հետեւանք ունենալով գրամադլիսի գերաճում մը (sur-capitalisation) որ վտանգաւոր է եւ որուն ազեաբեր գերը ամէն ոք կը յիշէ գերարտադրութեան (surproduction) պարբերական տագնապներու երեւման մէջ(10):

Ի՞նչ պէտք է մտածել բարձր աշխատավարձերու տեսութեան այս ինքնայատուկ (sui generis) երեւոյթի մասին:

Նախ, առաջին սահմանափակում մը ունինք ընելու. բարձր աշխատավարձերու մեթոտը, ինչպէս որ զայն պարզեցինք, կ'ենթադրէ բանւորական արտադրողականութեան

(10) Յայտնի է թէ տագնապները երեւան կուգան, ժժ. դարու սկիզբէն ի վեր, նշանաւոր պարբերականութեամբ մը (նուազագոյն վեց տարուան եւ առաւելագոյն 11 տարուան անջրպետով մը), որ մերօրեայ տնտեսական կեանքի ամենէն վրդովիչ առեղծուածը կը կազմէ: Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, ամէն երկիրներու տնտեսագէտներ կը փորձեն երեւան հանել խորին պատճառները տնտեսական կեանքի այս կշռաւոր ելեւէջին, իր բարգաւաճութեան փուլերով եւ նեղութեան շրջաններով, այս վերջիններն իրր սկզբնաւորութիւն ունենալով այն ախտաբանական վայրկեանը որ բուն իսկ «տագնապ» է: Հարկւրաւոր բացատրութիւններ առաջարկուած եւ վէճի դրուած են, բայց անհամաձայնութիւնը դեռ կը տեւէ պատճառներուն վրայ, ու հետեւաբար նաեւ գործածուելիք դարմաններու մասին:

(9) Պահեստի Դաշնակցային Պանֆաները ստեղծուած են Միացեալ Նահանգաց մէջ 1913 դեկտ. 23ի օրէնքով: Այդ օրէնքը Հանրապետութեան ընդհանուր հաղամասը ստորաբաժնած է 12 գաւառներու, որոնց իւրաքանչիւրը Պահեստի Դաշնակցային Պանֆայով մը օժտուած է: Կեդրոնացուցիչ օրկան մը կը գտնուի սակայն Ուոշինկթընի մէջ: Այն է Ֆետերըլ Րիզըրվ Պօրտը, որուն անդամները մեծ մասամբ կ'անուանուին Միացեալ Նահանգաց Նախագահէն: Այս Պօրտը մօտէն կը հսկէ գաւառային 12 պանֆաներուն գործունէութեանը, եւ թէ՛ անոնց դրամական ֆաղափականութեան, թէ՛ անոնց վարկի ֆաղափականութեան համար քանկագին համակարգութիւն մը կ'իրականացնէ:

բարձրացում մը՝ որ դոնէ հաւասար ըլլայ բանւորներու միջեւ բաժնուած աշխատավարձի յաւելման: Ի չգոյէ արտադրութեան աշխարհի աճման մը, բանի մը պիտի չծառայէր աշխատաւորներու մէկ մասին վարձքը բարձրացնել, որովհետեւ ինչ որ պսոնք աւելի պիտի ստանային, այլք զայն վերջ ի վերջոյ պիտի ստանային պակաս, քանի որ նպաստաւորուած բանւորները անշուշտ աւելի սուղ գին պիտի տային իւրացնելու համար. ինչ ինչ նիւթեր որոնք առով իսկ ընկերական ուրիշ խմբաւորումներու համար անմատչելի պիտի դառնային:

Կարելոր է ուրեմն ճշդել թէ՛ առանց արտադրողականութեան աճում մը իբր հետեւանք ունենալու, բարձր աշխատավարձերու սխտեմական կիրարկումը պիտի համարժէք ըլլար եկամուտներու պարզ ուռուցման (inflation) մը, այնքան վնասակար որքան դրամական ուռուցում մը, որուն պէս ան ալ անցաւոր ու դաւաճան հեշտաթմբութիւն (euphorie) մը յառաջ կը բերէ (11):

Բ. Բայց ենթադրենք թէ այդ զթուարութեան առաջին առնուած է եւ ընդունինք որ բարձր աշխատավարձերը հակահշուտ ըլլան արտադրութեան համաչափ զարգացումով մը: Միթէ այդ կը նշանակէ թէ բարձր աշխատավարձերու մեթոտը պէտք է տնտեսականապէս լուազո՞յնը նկատուի: Չենք կարծեր, որովհետեւ էական նպատակը զոր կը հետապնդէ այդ վարդապետութիւնը, այն է բանւորական դասակարգին դնման կարողութեան աճումը, մեղի կը թուի տնտեսագիտական ճշմարիտ հերետիկոսութիւն մը: Չայն հրապարակ նետողները զանց կ'առնեն նկատի ունենալ իրողութիւն մը որ սակայն էական է, այն թէ բանւորական դասակարգը հեռու է, նոյն իսկ Միացեալ Նահանգաց մէջ, ազգաբնակչութեան 15-20 տոկոսը կազմելով: Այս պայմաններուն մէջ, եթէ կ'ուզեն ազգային սպառումին ծաւալը աճեցնել, պէտք է նախընտրութիւնը տալ գիններու նուազեցման աւանդական սխտեմին քան թէ աշխատավարձերու բարձրացման մեթոտին: Այս վերջինը փոքրամասնու-

թեան մը միայն կրնայ օգտակար ըլլալ, մինչդեռ գիններու նուազեցումը, բովանդակ ազգայնականութեան շահարեւր ըլլալով, աւելի եւս պիտի ընդլայնէր «լուազոյն յաճախորդ»ներու շրջանակը:

Պ. Ռիչարտսըն, իր վերջերս հրատարակած մէկ ուսումնասիրութեան մէջ, որ ուրիշ տեսակէտով՝ ջատագովական է, հետու չէ այս կարծիքին համախոհ ըլլալէ: Ըստ իրեն, Փորտի հանճարեղ գաղափարը կը կայանայ, ոչ այնքան իր բարձր աշխատավարձերու սխտեմին մէջ, այլ սա իրողութեան մէջ որ ան ուզած է իր արտադրութիւնը կազմակերպել այնպէս որ իր կառքերուն գինը միջին դասակարգի մարդոց ու նաեւ բանւորներու քսակին պատշաճի: Միմիայն աշխատավարձերու յաւելումը պիտի չբաւէր իր օթօժայիլները բանւորներուն մատչելի դարձնելու:

Պէտք է նոյնպէս յիշել հոս ինչ որ վերը բռնեք թէ քնիքարանական գործադրելութեան մասին, որ փրկանքն է աշխատավարձերու բարձր մակարդակի մը սխտեմական պահպանումին: Եթէ ճիշտ է որ բարձր աշխատավարձ ստացող բանւորները պատուական սպառողներ են, ոչ նուազ ստոյգ է որ ամերիկացի գործազուրկներուն գնելու կարողութիւնը նուազագոյն չափին վերածուած է: Այս նկատողութիւնը վերջին հարուածը կուտայ, մեր կարծիքով, «բանւորը - լուազոյն յաճախորդը» խարուսիկ տեսութեան ունեցած քիչ շատ հրապոյրին:

Գ. Գիններու նուազեցման քաղաքականութիւն մը բարձր աշխատավարձերու մեթոտէ մը նախընտրելը պարտադիր կը դառնայ արդէն այն երկիրներուն մէջ որոնց արտաքին վաճառականութիւնը բարձր աստիճանի մը կը հասնի, ինչ որ ապահովապէս պարազան է Արեւմտեան Եւրոպայի մեծ ազգերուն: Բարձր աշխատավարձերու սխտեմական պահպանումը իբր արդիւնք կ'ունենայ հարկաւորաբար արտադրութեան ծախքին յաւելումը, մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ որ ներքին լայն շուկայ մը չունին: Ատկից յառաջ կուգայ արտածմանց դանդաղեցման եւ ներածմանց գերաւորման կրկին շարժումը: Արտածութեանց նուազումը կրնայ երկար ատեն անդամանելի մնալ: Անգլիոյ այժմեան կացութիւնը, աւագ, գալի գերադրականօրէն կ'ապացուցանէ (12):

(11) «Եկամուտներու ուռուցում (inflation) կ'անուանեն ազգային եկամուտին դրամական արժէքին ամուրը, առանց որ ան ընկերացած ըլլայ ազգային արտադրութեան գուգահեռական յաւելումով մը:

(12) Տեսնել մանաւանդ Պ. Անտրէ Սիկ-

Գալով ներածմանց աճումին, որ արտա-
դրագիններու բարձրացման ճշմարիտ փոխ-վը-
րէժն է, կարելի չէ անկից խուսափիլ առանց
զիմելու ժաքսային յարձակողական միջոցնե-
րու զոր պէտք է նոյն խոկ լրացնել բանտրա-
կան ներդադրի սեղմիչ օրէնագրութեամբ մը:
Հարկ կա՞յ աւելցնել թէ այս երկճիւղ պաշտ-
պանողականութիւնը (protectionnisme) տըն-
տեսական դիտութեան դասերուն զէմ կ'ելլէ,
տրուած ըլլալով որ արտադրագիններու անհա-
ւատարութիւնը միջադգային վաճառականու-
թեան գլխաւոր գոյապատճառը կը կազմէ:

Կը տեսնուի այսպէս թէ բարձր աշխատա-
վարձերու քաղաքականութիւնը, ի հարկին
ընդունելի՝ ինքնարաւ (autarchique) երկրի
մը մէջ (13), և այդ ալ՝ վերեւ բանաձեւուած
վերապահումներով, ուրիշ ամէն տեղ ինքնա-
խարէութիւն մը կը դառնայ, գոնէ ցորթան
այդ քաղաքականութիւնը ընդգրկուած չէ
ճարտարարուեստականացած երկիրներու ամ-
բողջութենէն: Առանց այդ ընդհանրացման,
աշխարհ պիտի չուշանար իշխալ բիրտ տիրա-
պետութեանը տակ նախնական բայց սակաւա-
պէտ ժողովուրդներու, այն օրն ուր առոնք հին
քաղաքակրթութիւն ունեցող երկիրներու ան-
հետաձեռն դորձակցութեամբ իրենց ճարտա-

րարուեստական սարուածքը լիովին իրադար-
ձած ըլլային:

Դ. Մատնանիչ պիտի ընենք վերջապէս,
իրր եղբակացութիւն, թէ բարձր աշխատա-
վարձերու վարդապետութիւնը մեծ բարդա-
ւաճաթեան շրջանի մըն է միայն որ կրցաւ
Միացեալ Նահանգաց մէջ արմատ ձգել և
ուսճանալ: Բովանդակ ամերիկեան սիստեմը
յղացուած է մակընթացութեան շարժումով մը
գործելու համար: Եղան որ զայն բաղդատեցին
պիտիքէթի մը որ կ'իյնայ երբ կանգ առնէ և
որուն կայունութիւնը այնքան տւելի մեծ է
որքան արագ քայլ: Գիններու անկման խրա-
քանչիւր շրջան կրպարունակէ ճնշիչ ներդործու-
թիւն մը գործատէրերուն համար: Ասոնք՝ այդ
պարագաներուն՝ աւելի ուժով կը զգան այն
անեղծելի ծախքերը որ իրենց շահագործմանց
(exploitation) վրայ կը ծանրանան (վարձք,
տուրք, ապահովագրութիւն, ծանուցում, ևն):

Սպասողները, իրենց կողմէն, դժբաղդա-
բար ճիշդ այդ պահերուն կը յետաձգեն իրենց
զննմանը՝ աւելի շահաւէտ գիներէ օգտուելու
յօյսով, և ասիկա հակառակ ծախսումի համար
իրենց ուղղւած ամենէն ջերմ յորդորներուն (14)
այն «զբէթէ անընդհատական ծախսումին», որ

Փրիտի նոր հրատարակած նշանաւոր ուսում-
նասիրութիւնը՝ «Բրիտանական տագնապը Ի.
դարուն» (Librairie Armand Colin, Paris, 1931), ուր բրիտանական տագնապին խորունկ
պատմաւեցիքը բացատրուած են:

(13) Autarchique երկիր մը այն է որ
ինքնզինման կը բաւէ եւ պիտի կարենար ի հար-
կին ու եւ է ներածումէ հրաժարիլ: Ատիկա
վարկած մըն է գոր խաղաղութեան շրջաննե-
րուն գրեթէ անհնար է իրագործել: Ան կ'են-
թաղըէ արդարեւ երկիր մը ուր պիտի տիրէր
ներդաշնակ հաւատարակչութիւն մը իր եր-
կրագործական, համայնի եւ նարտարարուես-
տական արտադրութեանց միջեւ: Այդ տեսակ
հաւատարակչութիւն մը՝ ենթադրելով իսկ որ
կարելի ըլլայ անոր հասնիլ՝ անխուսափելի
կերպով պիտի խզուէր տնտեսական կեանքի
տիմամիզմին հետեւանմով: Այդպէս է՝ օրինա-
կի համար՝ որ քանի մը փոքորիկ բաւական
պիտի ըլլար որպէս զի ազգային հումքը վը-
տանգուէր եւ երկիրը ստիպուէր ուտեստեղէն-
ներ ներածել:

(14) Կ'ակնարկենք կրկնապատկուած յոր-
դորանքներուն նախագահ Հովարթի, որ սպա-
նողներու մօտ խնայողութեան ոգոյն վնաս-
կան հակառակորդ մը ցոյց տուաւ ինքզինքը:
Գաղափարաց նոյն կարգին մէջ, կարելի է նա-
եւ յիշատակել գործադրութեան մասին Ֆօր-
տի տեսութիւնը: Հակառակ այժմ տիրող տագ-
նապին, ամերիկացի մեծ արդիւնաբերողը
չ'ուզեր իր բանւորներուն աշխատավարձերը
նուազեցնել: Ան կ'ըսէ թէ կը նախընտրէ իր աշ-
խատուորներուն մէկ մասը արձակել քան թէ
անոնց ամբողջութիւնը պահել աշխատավար-
ձերն իջեցնելով: Իր աչքին, բանւոր մը որ
ամերիական աշխատավարձ մը կը ստանայ,
խեղճուկ սպասող մըն է, որովհետեւ անոր
վատակը իր սնունդի պէտքերուն միայն պիտի
բաւէր: Ան կը յամառի ուրեմն աւելի քիչ քը-
նով բանւորներ գործածել, բայց գանձի լայ-
նօրէն վարձատրել որպէս զի անոնք կարող ըլ-
լան շարունակել գործարաններէ արտադրը-
ւած աւելի կամ նուազ անհրաժեշտ առար-
կաներ գնել:

յայտնի է թէ նուիրական պարտականութիւն նկու եւ անարդար պիտի ըլլար չիշել թէ մը կը համարուի ամերիկացի սպանողին համար եւ որ միայն պիտի կարենար թոյլ տալ բարձր աշխատավարձերու չարունակումը:

Կը տեսնուի ուրեմն թէ անտեսական տաղնապի չըջանի մը մէջ չէ որ բարձր աշխատավարձերու վարդապետութիւնը կրնայ ամենավաղը բազմի իսկ ունենալ հետեւորդներ գրտ-

նելու եւ անարդար պիտի ըլլար չիշել թէ միշտ «Նորադոյն Տնտեսական Փոփոխութեանց Ամերիկեան Հոշակաւոր Յանձնաժողովն» է (commission américaine des changements économiques récents) որ այս խոստովանութիւնը բանաձեւած է:

ԳՐԻԳՈՐ ԽԵՐԵԱՆ

Փարիզ

Տ Ր Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Աշնային գորշ ծառերուն տակ տրամագին,
Ես կը քալեմ ուխտաւորի մը նըման
Որ ա'լ չունի պաշտելու կուռք ու խորան,
Ու կը սպառի հոգւոյս մէջ յո'յսը յետին:

Մէկ մէկ կ'իյնան ծառերէն վար տերեւներ,
Կ'իյնան ինչպէս յուշերն ապրած օրերուն,
Ինչպէս կ'իյնայ գիշերը լուռ եւ անյոյս՝
Պարուրելով բոլոր գոյներն ու ձեւեր:

Պատանքեր ե՛մ արդէն վերջին ըղձանքս ալ՝
Որ կը պահէր զիս դեռ կեանքի վերելքին
Ու երազներս որ մի առ մի կը լըճուին...:

Այսօր հոգւոյս մեռելոցի գիշեր է,
Բայց, պարտասուն՝ բիւրաւոր դառն յուշերէ,
Ա'լ անկարող եմ ես բոլո՛րը սրգալ...:

Ա. ՍԵՄԱ